

'Eerlijk, hartverscheurend en bemoedigend... Lees het.'

- JOJO MOYES, AUTEUR VAN VOOR JOU

Het laatste uit liefde

Het verhaal van
mijn broer en zijn zus

Cathy Rentzenbrink

Anderen over *Het laatste uit liefde*:

‘Eerlijk, hartverscheurend en bemoedigend... Lees het.’

– Jojo Moyes, auteur van *Voor jou*

‘Briljant. Ontroerend, warm en aangrijpend.’

– Sophie Hannah, auteur van *De lege kamer*

‘Haar toon is warm en het boek bruist van de inzichten.

Verdriet, boosheid en schuldgevoel

– maar de overheersende emotie is liefde.’

– *Financial Times*

‘Schitterend geschreven... Rentzenbrink legt de diepe waarheden van het menselijk bestaan bloot: hoe we liefhebben, intens, moedig, zelfs al kan het ons vernietigen; hoe we onder ogen moeten zien wat ons heeft beschadigd en hoe we een manier vinden om daarmee te leven; hoe we ondenkbare pijn kunnen overleven en uiteindelijk langzaam helen...

Uit deze memoires komt zij naar voren met waardigheid, kracht en een enorm groot hart.’

– *Sunday Times*

‘Een hartverscheurend memoir... Triest maar nooit deprimerend,
en uiteindelijk inspirerend.’

– The Guardian, *Books of the Year*

‘Buitengewoon... schitterend geschreven...

Rentzenbrink verleent authenticiteit aan het genre.’

– *The Times*

‘Moedig onderzoekt Rentzenbrink wat voor een groot en complex verdriet zo’n slepend afscheid aanricht.’

– *Good Housekeeping*

‘Hét non-fictieboek van het jaar.’

– Sarra Manning, *Red*

‘Dit is niet alleen een onverschrokken, sterk verslag van een onvoorstelbaar pijnlijk gezinsdrama. Het is ook een onvergetelijke meditatie op een hechte broer-zusrelatie, op opgroeien met rouw, op leven, liefde en alles daartussenin. Onvoorstelbaar hoe Cathy erin is geslaagd dit zo moedig en mooi op te schrijven.’

– *The Bookseller*

‘Verschroeiend eerlijk...

Een boek waaruit liefde en hoop opstralen.’

– *The Independent*

‘Een ontroerend en moedig boek,
hartverscheurend maar toch schitterend.’

S.J. Watson, auteur van *Voor ik ga slapen*

Voor het gezin waarin ik opgroeide: mijn ouders en mijn lieve,
gestorven broer.

*Oh, we ain't got a barrel of money
Maybe we're ragged and funny
But we'll travel along, singin' our song, side by side.*

Harry Woods, 'Side by side'

‘Een spoedoperatie in de hersenen is heel simpel. Je boort gaten in de schedel en laat er bloed uit vloeien. De meeste beginnende artsen kunnen dat best. De vraag óf je moet opereren om te proberen het leven van de patiënt te redden is echter veel moeilijker te beantwoorden.’ – Henry Marsh

De gebedsboom

De kapel ziet er anders uit dan ik me herinner. Al die jaren had ik een beeld van een eenvoudige, met hout betimmerde ruimte, diep verscholen in het ziekenhuis. In plaats daarvan schijnt er door een schitterend glas-in-loodraam licht op een altaar met een geborduurd kleed erop, en op grote, koperen kandelaars. De ruimte doet aan als een kerk.

Ik vraag de pastor of alles er net zo uitziet als in de tijd dat ik hier kwam, ruim twintig jaar geleden.

‘We hebben een nieuw tapijt,’ vertelt ze me, ‘en roze dekjes op de stoelen. Er komt roet vanaf het dak naar beneden, dus ben ik altijd in de weer met een kruimeldief.’

Aan een kant van de ruimte staat een klein boompje met een blauwwitte olifant tegen de stam. Tussen de blaadjes hangen stukjes gekleurd papier.

‘Dat is van recenter datum,’ zegt de pastor. ‘Een gebedsboom. Die was er waarschijnlijk niet toen jij hier kwam.’

Ik loop ernaartoe en neem een van de blaadjes tussen duim en wijsvinger. Het is van plastic, maar van een afstandje ziet het er overtuigend uit. Ik lees de boodschappen op de stukjes papier. Dit maakt het vast gemakkelijker voor atheïsten, denk ik. Voor een atheïst *in extremis* is het veel eenvoudiger om iets op te schrijven en dat in een boom te hangen dan voor een altaar te knielen en te verzinnen hoe je een godheid waar je niet in gelooft kunt laten luisteren naar wat jij wilt zeggen.

Sommige boodschappen zijn aan God gericht, andere aan levende mensen, weer andere aan de doden. Een grote verscheidenheid aan handschriften, verschillende niveaus van grammatica en spelling. Die met een slechte interpunctie raken me het meest: ik stel me voor dat die de meeste inspanning hebben gekost. Sommige handschriften zijn fragiel en ouwelijk, andere hebben kinderlijk ronde letters.

Ik hoop dat de baby in orde is wanneer u die krijgt.

15 jaar en ik mis je alsof het gisteren was.

Lieve God, dank dat u naar me luistert.

Bid alstublieft voor mijn kleine broertje. Ik houd heel veel van je, kleine krummel.

Voor mijn liefste dochter die ik zo enorm mis. Ze stierf op 25-10-'83. Ik ben er nooit overheen gekomen.

Bid voor ons allemaal.

Ik wacht even, verloren als ik me voel in deze hints en echo's van andermans verhalen, de liefde van anderen. Dan vraag ik me af wat ik zelf zou hebben geschreven als deze boom hier had gestaan toen ik me hier naar binnen sleepte, op weg van de intensive care naar de slaapplek voor familie. Ik weet wat ik toen wilde, maar hoe zou ik daar woorden voor hebben gevonden? Aan wie zou ik mijn smeekbede hebben gericht?

Alstublieft, laat mijn broer niet doodgaan.

Lieve God, laat mijn broer alstublieft niet doodgaan.

Bid alstublieft voor mijn broer. Ik wil niet dat hij doodgaat.

Ga niet dood, Matty, ga alsjeblieft niet dood.

De afgelopen jaren vervagen en ik zie mezelf knielen en smeken, mijn handen gevouwen in gebedshouding, pratend tegen een of andere onbekende macht.

Laat hem alstublieft niet doodgaan, laat hem alstublieft niet doodgaan, echt, ik zal alles doen, maar laat hem alstublieft niet doodgaan.

Wat ik nu besef, meer dan ooit tevoren, is dat ik niet kan zeggen dat mijn gebeden onbeantwoord zijn gebleven. Ik heb gekregen waar ik om vroeg. Mijn broer ging niet dood. Maar toen wist ik niet dat ik om het verkeerde vroeg. Toen wist ik niet dat er nog een wereld bestaat tussen de zekerheden van leven en dood, dat het niet gewoon een kwestie van het een of het ander is, en dat veel lotsbeschikkingen erger zijn dan de dood. Dát is wat de persoon die hier nu bij de gebedsboom staat, onderscheidt van het meisje dat hier al die jaren geleden voor het altaar neerknielde. Zij dacht toen dat ze de ergste nacht van haar leven doormaakte, maar ik weet nu dat er nog veel ergere dingen op mijn pad kwamen. Zij was bang dat haar broer zou sterven, maar ik weet nu dat het voor iedereen beter was geweest als dat was gebeurd. Het zou beter zijn geweest voor iedereen als zijn hart was opgehouden met kloppen toen zij hier knielde en om zijn leven smeekte, als de LED-pieken op de monitoren waren veranderd in een vlakke lijn, als hij dood zou zijn verklaard. Dat zou zijn geaccepteerd, en wij hadden daarmee verder gemoeten. Het zou zoveel beter zijn geweest als Matty toen was overleden.

Zij bad voor het verkeerde.

Ik bad voor het verkeerde.

Bestaat liefde?

Het was een lange, luie tienerzondagmiddag in de garage achter onze pub. In die tijd mochten we nog niet de hele dag open, dus was de pub gesloten en hadden we niet de gebruikelijke aanloop. Er bleven geen klanten een praatje maken voordat ze blij naar huis gingen en via de achterdeur drong geen muziek door uit de jukebox. Alleen ik, mijn jongere broer Matty en onze hond zaten daar. Polly's afkomst was onbekend omdat ze als pup in een zak in de rivier was gegooid, maar ze oogde als een zwarte labrador met een wat meer krullende vacht. Hoewel ze nooit ver van Matty's zijde week, moesten we haar toch aanlijnen omdat de verlokkingen van de vuilnisbakken van het Chinese afhaalrestaurant naast ons haar anders te veel werden. Haar liefde voor ons legde het altijd af tegen de verleiding van weggegooid eten.

De garage was enorm, niet te vergelijken met de garage die we in de Almond Tree Avenue hadden gehad, de straat in een dorpje verderop, waar we hadden gewoond totdat we een jaar geleden naar de pub waren verhuisd. In deze ruimte paste niet één, maar wel vier of vijf auto's, en het leek de grot van Aladdin wel, vol met allerhande olieachtige heerlijkheden. De vorige eigenaars hadden de garage niet uitgeruimd, dus stond die nog vol met merkwaardige, halflege blikjes met aan de buitenkant verfresten in allerlei kleuren. Er stonden mechanische onderdelen, oude biertapinstallaties en lichtinstallaties. Het leek alsof

alles wat ooit in de pub kapot was gegaan, hier neer was gekwakt voor het geval het nog eens van pas zou komen. Er was een smeerkuil – een groot gat in de grond waar mensen in konden staan zodat ze onder een auto konden kijken. Matty had er een soort wetenschappelijk experiment in opgezet waarbij hij een bankschroef, koperdraad, bekers vol vloeistof en lege glazen op de planken en op de vloer had neergezet. Nog niet zo lang geleden had Matty een flinke aanvaring gehad met pa en ma, omdat hij olie in een kan had gegoten die uiteindelijk in de vaatwasser terecht was gekomen, waardoor dat apparaat onbruikbaar was geworden en er flinke chaos ontstond op een van onze drukste avonden. Zelfs Carol, het hoofd van het barpersoneel dat altijd zo dol op hem was, had toen geen goed woord voor hem over.

‘Hij komt met veel te veel weg, dat ventje,’ zei ze hoofdschuddend.

Die middag hadden we het over de aard van liefde. Nou ja, eigenlijk was Matty aan het rommelen met twee kapotte brommers en zette hij onderdelen van de ene brommer op de andere. Intussen probeerde ik hem te laten toegeven dat liefde bestaat.

‘Ik denk het niet,’ zei hij. ‘Het is een illusie. Een trucje, dat er voor zorgt dat mensen zich voortplanten en voor hun jongen zorgen.’

‘Maar ik weet dat liefde bestaat omdat ik het ervaar. Jij niet?’

‘Ik denk dat het voor-de-gek-houderij is. Liefde draait alleen om het voortbestaan van onze soort.’

‘Nou, ik houd van heel veel mensen.’

Matty draaide een moer los. ‘Van wie dan?’

‘Van pa en ma natuurlijk.’ En ik somde verder een lange lijst met vrienden en bekenden op.

‘Dat zijn er een hoop,’ zei Matty. ‘En je houdt echt van hen?’

‘Ja. En ook van jou. Misschien houd ik van jou nog wel het meest.’

Hij grijnsde naar me, met zijn met olie besmeurde gezicht. Hij had beslist charme, mijn knappe broer. En daar was hij zich goed van bewust.

‘Maar misschien schrap ik je wel van mijn lijstje als het er toch niet in zit dat je ook van mij houdt.’

‘Maak je maar geen zorgen.’ Hij nam een doek en veegde zijn handen schoon. ‘Als ik van iemand zou houden, dan denk ik dat jij het bent. Is dat goed genoeg?’

‘Daar doe ik het maar mee.’

Een paar weken later, ook op zondagmiddag, liepen we naar de oevers van de rivier om de opgeknapte brommer daar op de crossbaan uit te proberen. Matty was erin geslaagd van de twee wrakken één rijdende brommer te maken, en je zag hem gewoon glimmen van trots en plezier toen hij erop rondreed. Soms gaf hij er een klopje op. Ik hield de riem van Polly vast. Die brommer boeide me niet zo, maar ik was blij dat ik mee was: het was een prachtige dag, de lucht was helderblauw en de wolken leken zó van een ansichtkaart te komen.

Zodra we uit de buurt van de doorgaande weg waren, liet ik Polly los en ging ze ervandoor, op zoek naar iets doods om in te rollen. Ik stond en keek hoe Matty heen en weer croste over de baan. Hij zag er groot uit zo, de verhoudingen klopten voor geen meter. Met zijn zestien jaren mocht hij officieel alleen maar op een brommer van 50 cc, maar hij was 1,95 m lang, dus het vehikel leek te klein voor hem. Als hij zeventien werd mocht hij een brommer van 125 cc hebben, maar mijn ouders probeerden hem te stimuleren in plaats daarvan voor een auto te gaan. Dat leek hen veiliger.

Matty stopte naast me. Het grind spatte me om de oren.

‘Het is geweldig! Wil jij het proberen? Je kunt over het gras rijden, voor het geval je omvalt.’

Het was een eer dat hij me vroeg, hoewel ik het idee verafschuwde. Ook op een gewone fiets was ik niet zo’n ster. Maar ik

wilde indruk op hem maken en wilde dat hij trots op me was, dus stemde ik in.

Hij gaf me zijn handschoenen, die veel te groot waren, en ik ging op de brommer zitten. Ik luisterde naar zijn instructies en zette de helm op. Het ding stonk naar olie en zweet, en zat heel strak. Ik had dan ook een hoofd als een dikke knolraap, net als mijn vader – zoals een van onze klanten me pas heel vrolijk had verteld.

Ik reed weg. Heel even was ik heel vrolijk, voelde ik een vlaag wind en brulde ik van vreugde. Ik wilde het uitschreeuwen: ‘Ik rijd op een brommer! Ik doe het gewoon!’ Maar toen was ik compleet vergeten wat ik moest doen. Ik wilde langzamer gaan, maar de brommer ging steeds sneller en ik wist niet meer hoe ik moest stoppen. Er zat nog maar één ding op: eraf springen. Ik wierp mezelf opzij en tuimelde in het gras. De brommer reed de andere kant op, totdat die ook omviel. Intussen lag ik op mijn rug en probeerde ik weer op adem te komen, terwijl ik naar de pluizige, witte wolken keek. Volgens mij had ik nergens pijn. Toen kwam Polly, die aan het vizier snuffelde en mijn gezicht probeerde te likken. Matty boog zich over me heen.

‘Gaat het?’

‘Ja hoor, prima.’ Ik kwam overeind en voelde me wat ver dwaasd. Hij hielp me de helm af te zetten. Ik genoot van de bezorgdheid op zijn gezicht.

‘En jij houdt van mij,’ zei ik.

‘Wat?’

‘Je liep naar mij in plaats van naar je brommer. Dat noem ik liefde.’

Hij lachte. ‘Je kon weleens gelijk hebben. Maar doe daar maar niet te klef over.’

We haalden de brommer op, die nog in orde bleek, en liepen naar huis. Broer en zus, met een brommer en een hond.

Twee weken later zat ik op zondagmiddag naast Matty's bewusteloze lichaam, op de intensive care van Leeds General Infirmary. Of hij wel of niet van me hield deed er niet meer toe, maar het feit dat ik van hem hield – misschien wel meer dan van wie ook – betekende dat het leven nooit meer hetzelfde zou zijn.